

Тетяна Батрин

студентка,

Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУК

У сучасному суспільстві посилюється взаємопроникнення наук, усе більш поширеними стають міждисциплінарні дослідження, що об'єднують зусилля гуманітарних і природничих наук: психологів і біологів, медиків і соціологів, медиків і фізиків, антропологів і філологів, економістів й географів, психологів й економістів. Сучасний фахівець з вищою освітою житиме і працюватиме не в технічному світі, серед технологічних ліній, машин, а у світі соціальному, у нескінченій мережі людських стосунків, вчинків. Він буде недостатньо підготовленим до суспільного життя, якщо не знатиме, як функціонує держава і вся система політичних інститутів, які він має права, свободи і обов'язки як громадянин країни.

Тому фахівець будь-якого профілю повинен бути, до певної міри і філософом, і соціологом, і культурологом, мати підготовку з соціальної та інженерної психології, конфліктології, управління персоналом. Він буде безпорадним у сучасному суспільстві, якщо ми не озброїмо його системою знань про соціальний всесвіт, про духовні глибини і можливості людини, про її культурні надбання, про тенденції глобальних соціальних, культурних та політичних змін.

Саме соціогуманітарні науки дають знання складних суперечливих процесів розвитку суспільства і тим самим сприяють зростанню соціальної зрілості людей, формуванню їхнього соціального мислення. Проникнення соціогуманітарного знання в навчальний процес дозволяє створювати науково обгрунтовані моделі випускника вищої школи, здійснювати науковий аналіз потреби в кадрах, створити систему зворотнього зв'язку «вуз-виробництво», удосконалювати методи, засоби навчання, управління і самоврядування вузом. Звідси особливо важливого значення набуває сфера соціогуманітарного пізнання, об'єктом досліджень якої і є людина в його відмінних від тваринного світу проявах: соціальних, психологічних, економічних, педагогічних тощо.

Вивченням актуальності соціогуманітарного пізнання займалися наступні дослідники. А. І. Ракитов аналізує важливі поняття – історичний факт, історична істина, закони історії, розглядає структуру і зміст історичного часу, особливості історичного і природничо-наукового пізнання [7]. Коршунов А. М. та Мантатов В. В. розкривають складну природу пізнання соціальних явищ, його структуру, вживані в нім методи, дають аргументовану критику підходів до соціального пізнання, що склалися в західній філософії [4]. Бугера В. Е. поставив під сумнів правомірність формаційного підходу до вивчення світової історії в тому вигляді, якому він був викладений у К. Маркса [2]. Серед сучасних дослідників треба відзначити Белоногова Г. Е. [1], Кругляк М. І. [5], Ільїна В. В. [3], Лебедева С. А. [6]

В наш час виділяють три великі групи наук – соціально-гуманітарні, природничі та інженерно-технічні. До першої групи відносяться: психологія, історія, соціологія, педагогіка, філологія, мовознавство, етика, естетика тощо. До другої – математика, фізика, біологія, хімія тощо. До третьої – механіка, технологія виробництва, машинобудування тощо.

На перший погляд все просто: природничі науки вивчають природу, інженерно-технічні – засоби виробництва та виробничі відносини, а соціально-гуманітарні – суспільство. Однак з XIX століття триває дискусія з приводу співвідношення природничо-наукового і соціально-гуманітарного пізнання. У рамках ідейної боротьби з питання про місце і статус соціально-гуманітарних наук сформувалися дві крайні позиції: натуралізм і антинатуралізм. Прибічники першої намагалися довести, що міжсоціально-гуманітарною і природничо-науковою формами пізнання не існує жодного протиріччя, і проблеми, що стосуються, наприклад, історичного пізнання, стосуються всякого пізнання. Антинатуралізм, навпаки, протиставляє гуманітарне пізнання природничо-науковому, не знаходячи в них нічого спільного. Дійсно, соціогуманітарні науки помітно відрізняються від природничих наук. Якщо природничі науки вивчають природу, яка існувала і може існувати незалежно від людини, то науки соціогуманітарні не можуть пізнавати суспільство, не вивчаючи діяльність людей, що живуть в нім, їх думки і прагнення. Природничі науки вивчають об'єктивні зв'язки між природними явищами, а для соціогуманітарних важливо виявити не лише об'єктивні взаємозалежності між різними соціальними процесами, але і мотиви людей.

Соціогуманітарні науки вивчають не лише загальні ознаки однорідних суспільних явищ, але і межі окремої, неповторної події, особливості одиничного соціально значимої дії, політику конкретного державного діяча. Звідси — специфічна особливість апарату гуманітарних наук: у поняттях природничих наук зі всього різноманіття даності вибираються моменти, що лише повторюються, відображають загальне. У гуманітарних – при утворенні понятійного апарату відбираються моменти, що відображають індивідуальність, неповторність, одиничне даного явища за певних умов в процесі розвитку.

Проте, на наш погляд, абсолютне зіставлення соціогуманітарного пізнання точним наукам сьогодні є неправомірним. У зв'язку з посиленням інтеграційних тенденцій в розвитку сучасної науки, взаємопроникненням методів природничих і соціально-гуманітарних наук, демаркаційна лінія між ними розмивається. Наприклад, в міждисциплінарних науках, таких, як соціальна екологія, інформатика, біоетика, деонтологія і ін., природно-наукові і соціально-гуманітарні компоненти знання знаходяться в єдності, утворюючи певний сплав. Існують науки, які займають проміжне положення між природничими і суспільствознавчими науками.

Для соціально-гуманітарного пізнання характерно все, що властиве пізнанню як такому: опис і узагальнення фактів, теоретичний і логічний аналіз з виявленням законів і причин явищ, побудова моделей, що ідеалізуються, адаптованих до фактів, пояснення і передбачення явищ тощо. Подібно до інших областей наукових досліджень, соціальні науки мають на меті збагнення істини, виявлення об'єктивних законів функціонування суспільства, тенденцій його розвитку.

Існують різні класифікації соціогуманітарних наук. Згідно однієї з них, суспільні науки поділяються на фундаментальні та прикладні. Перші з'ясовують об'єктивні закони навколишнього світу, а другі вирішують проблеми вживання цих законів для вирішення практичних завдань у виробничій і соціальній областях. Але кордон між цими групами наук умовний і рухливий. Загально прийнятою є класифікація, підставою якої є предмет дослідження. З цієї точки зору можна виділити наступні групи соціогуманітарних наук: історичні науки економічні науки; філософські науки філологічні науки, юридичні науки; педагогічні науки, психологічні науки, соціологічні науки, політичні науки; культурологія.

Соціогуманітарні дисципліни спрямовані на розкриття внутрішнього духовного світу при вивченні людини і особистості. Така спрямованість реалізується за допомогою герменевтики – методу інтерпретації текстів, що дозволяє досягати розуміння їх сенсу. Кожна історична епоха народжує можливість і потребу нового прочитання відомих текстів. Цей діалог потенційно ніколи не може бути завершений.

Важливість діалогу в соціогуманітарних дослідженнях важко переоцінити. «Не буде перебільшенням сказати, – відзначають в своїй роботі А. М. Коршунов і В. В. Мантатов, – що логіка діалогу багато в чому замінює експеримент в гуманітарних науках. Тут ніби проходять випробування на наукову об'єктивність гіпотези і думки в процесі їх зіткнення і взаємообумовлення, діалектичного виявлення і конструктивного подолання протиріч пізнання. За допомогою такого діалогу здійснюється творчий синтез знання, конструюється новий сенс» [4, 212–213].

Соціогуманітарні науки покликані оцінювати, не лише в цілому, але і на рівні окремих, конкретних науково-технічних нововведень, результати і тенденції науково-технічного прогресу з точки зору інтересів розвитку суспільства і особи. Коли наука все більше стає необхідною умовою розвитку виробництва, економіки та інших галузей суспільного життя, процес практичного використання науково-технічних досягнень треба чітко соціально організувати: опанувати принципово нові правила професійної політичної й економічної поведінки, вчитися новим цінностям і новим ідеалам, водночас поновлюючи те, що здавалося забутим назавжди.

Фахівець XXI століття аж ніяк не може бути технократом, бо до складу його професійних функцій входить управління людськими відносинами, врахування індивідуальних особливостей працівників, їх внутрішнього світу, організація комунікаційних процесів. Він тим чи іншим чином братиме участь у функціонуванні та відтворенні економічних, політичних та інших соціальних інститутів, має бути підготовленим до врахування і використання в майбутній професійній діяльності людського фактору. Всіляко сприяти цій соціальній творчості – головна місія соціогуманітарних наук.

Список використаних джерел

1. Белоногов Г. Е. Проблемы рационализации социогуманитарного знания. Уфа, 2005. 29 с.
2. Бугера В. Е. Собственность и управление: Философско-экономические очерки. М. : Наука, 2003. 345 с.
3. Ильин В. В. Теория познания. Эпистемология. М., 1994. 250 с.
4. Коршунов А. М., Мантатов В.В. Диалектика социального познания. М. : Политиздат, 1988. 381 с.
5. Кругляк М. І. "Об'єктивність у природничих та соціальних науках". Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. 2004.
6. Введение в историю и философию науки / Лебедев С. А., Ильин В. В., Лазарев Ф. В., Лесков Л. В. М. : Академический проект, 2005. 478 с.
7. Ракитов А. И. Историческое познание. М.: Политиздат, 1982. 302 с.